

اولویت‌های پژوهشی و انتخاب موضوع در علم اطلاعات و دانش‌شناسی

نویسندگان:

فرزانه قنادی‌نژاد

دکتر غلامرضا حیدری

سرشناسه	: قتادی نژاد، فرزانه، ۱۳۷۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: اولویتهای پژوهشی و انتخاب موضوع در علم اطلاعات و دانش شناسی / نویسندگان فرزانه قتادی نژاد، غلامرضا حیدری.
مشخصات نشر	: تهران: اساطیر پارسی-چاپار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۸ ص.: جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-97299-5-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: ص.ع. به انگلیسی:
یادداشت	Farzaneh Ghanadinezhad, Gholamreza Heidari. Research Priorities and Selection Of Topic in :knowledge and Information Science.
موضوع	: کتابنامه: ص. ۲۰۹-۲۲۶.
موضوع	: کتابداری -- تحقیق -- روش شناسی
موضوع	Library science -- Research -- Methodology
شناسه افزوده	: حیدری، غلامرضا، ۱۳۵۲ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰، ۹۶۹/۷ Z669
رده بندی دیویی	: ۰۰۰/۷۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۹۷۴۱۳

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۰۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴

تهران - خیابان ولی عصر (عج) - بالاتر از زرتشت

کوچه نوربخش - پلاک ۴۰ - نشر چاپار

اولویتهای پژوهشی و انتخاب موضوع در علم اطلاعات و دانش شناسی

نویسندگان: فرزانه قتادی نژاد، دکتر غلامرضا حیدری

صفحه آرا و طراح جلد: رحیم کبیرصابر

ناظر فنی چاپ: مریم تفضلی

چاپ اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۲۹۹-۵-۱ ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸-۵-۱ ISBN: 978-600-97299-5-1

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۳.....	مقدمه کتاب
۱۷.....	بخش اول: اولویت‌های پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۱۷.....	۱. مفهوم اولویت‌های پژوهشی
۱۸.....	۲. ضرورت تعیین اولویت‌های پژوهشی
۲۳.....	۳. تاریخچه‌ی اولویت‌های پژوهشی
۲۴.....	۴. اهداف تعیین اولویت‌های پژوهشی
۲۶.....	۵. مراحل تعیین اولویت‌های پژوهشی
۲۹.....	۶. رویکردهای تعیین اولویت‌های پژوهشی
۲۹.....	۶-۱. رویکرد عرضه‌محور
۲۹.....	۶-۲. رویکرد تقاضا‌محور
۳۰.....	۶-۳. رویکرد آسیب‌شناختی
۳۰.....	۶-۴. رویکرد موضوعی
۳۰.....	۶-۵. رویکرد نظام‌مدار
۳۱.....	۶-۶. رویکرد اداری-مدیریتی
۳۲.....	۷. روش‌های تعیین اولویت‌های پژوهشی
۳۲.....	۷-۱. پیمایش
۳۲.....	الف. سیاهه‌ی واری
۳۲.....	ب. پرسش‌نامه مبتنی بر مقیاس لیکرت
۳۲.....	ج. پرسش‌نامه‌های مبتنی بر لیکرت دو طرفه
۳۳.....	د. پرسش‌نامه ویژه‌ی نیازسنجی پژوهشی
۳۴.....	۷-۲. فن دلفی
۳۴.....	۷-۳. فن فیش باول
۳۵.....	۷-۴. فن رویداد مهم
۳۵.....	۷-۵. تحلیل هزینه-فایده
۳۶.....	۷-۶. تحلیل تأثیر متقاطع

- ۷-۷. روش سطح کلان ۳۶
- ۷-۸. روش مطالعه‌ی موردی ۳۶
- ۷-۹. روش کلاسیک وزن دادن ۳۷
- ۷-۱۰. روش چند شاخصی ۳۷
- ۷-۱۱. روش چندگانه ۳۷
- ۷-۱۲. تجزیه و تحلیل ساختاری موضوعات و پروژه‌ها ۳۷
۸. موانع تعیین اولویت‌های پژوهشی ۳۸
۹. مروری بر مطالعات صورت گرفته در زمینه‌ی اولویت‌های پژوهشی ۳۹
- ۹-۱. بررسی پدگاه‌های صاحب‌نظران در خصوص مهمترین موضوعات رشته ۴۱
- ۹-۲. بررسی روند موضوعی مقالات منتشر شده در مجلات ۴۴
- ۹-۳. بررسی روند ررسی پایان‌نامه‌ها ۵۲
- ۹-۴. بررسی روند موضوعی مقالات همایش‌ها و کنفرانس‌ها ۵۶
- ۹-۵. بررسی نقشه‌ی موضوعی علم اطلاعات و دانش‌شناسی ۵۸
- ۹-۶. بررسی روند موضوعی متن رشته در صورت ترکیبی (شامل مقالات، پایان‌نامه‌ها، طرح‌های پژوهشی و کتاب‌ها) ۵۹
- ۹-۷. دیگر پژوهش‌ها: بررسی روند موضوعی کتاب‌ها، سرفصل‌های درسی و اولویت‌های پژوهشی ۶۱
- ۹-۸. استنتاج کلی از مطالعات ۶۳
۱۰. مهمترین محورهای پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی ۶۶
- ۱۰-۱. آموزش ۶۸
- ۱۰-۲. پژوهش ۷۰
- ۱۰-۳. فناوری اطلاعات ۷۲
- ۱۰-۴. سواد اطلاعاتی ۷۵
- ۱۰-۵. کارآفرینی ۷۷
- ۱۰-۶. آینده‌نگری و آینده‌پژوهی ۷۹
- ۱۰-۷. مدیریت منابع اطلاعاتی ۸۱
- ۱۰-۸. سازماندهی و بازیابی اطلاعات ۸۳
- ۱۰-۹. کتابخانه‌های مجازی ۸۴
- ۱۰-۱۰. جامعه‌ی اطلاعاتی ۸۶
- ۱۰-۱۱. مدیریت اطلاعات ۸۸
- ۱۰-۱۲. مدیریت دانش ۹۰
- ۱۰-۱۳. اقتصاد اطلاعات ۹۱
- ۱۰-۱۴. نیازها و رفتارهای اطلاعاتی ۹۳
- ۱۰-۱۵. ابعاد نظری و شناختی علم اطلاعات و دانش‌شناسی ۹۵
- ۱۰-۱۶. علم‌سنجی، اطلاع‌سنجی و وب‌سنجی ۹۷

۹۹.....	۱۷-۱۰. تعامل انسان و اطلاعات.....
۱۰۱.....	۱۸-۱۰. نظام‌های اطلاعاتی.....
۱۰۲.....	۱۹-۱۰. کتابخانه‌ها و مدیریت آنها.....
۱۰۴.....	۲۰-۱۰. منابع و خدمات اطلاعاتی.....
۱۰۶.....	۲۱-۱۰. مطالعات مربوط به کتابداران.....
۱۰۸.....	۲۲-۱۰. مطالعات مربوط به کاربران.....
۱۰۹.....	۲۳. جمع‌بندی.....

بخش دو: انتخاب موضوع در علم اطلاعات و دانش‌شناسی..... ۱۱۱

۱۱۱.....	۱. مفهوم رصوع پژوهش.....
۱۱۳.....	۲. ضرورت انتخاب موضوع پژوهش.....
۱۱۶.....	۳. منابع انتخاب موضوع.....
۱۱۷.....	۱-۳. مرور منابع.....
۱۱۸.....	۱-۱-۳. کتاب.....
۱۱۹.....	۱-۱-۳. خانه کتاب.....
۱۲۰.....	۲-۱-۳. پایگاه اطلاع، سایر کتابخانه‌های ایران.....
۱۲۱.....	۳-۱-۳. سامانه‌ی مدیریت کتابخانه‌ای آرمی کشور.....
۱۲۲.....	۴-۱-۳. گنجینه‌ی کتاب نو.....
۱۲۳.....	۵-۱-۳. کتابخانه‌ی دیجیتال تبیان.....
۱۲۳.....	۶-۱-۳. کتابخانه‌ی مجازی ایران.....
۱۲۴.....	۷-۱-۳. کتابناک.....
۱۲۴.....	۸-۱-۳. کتابخانه‌ی الکترونیکی امید ایران.....
۱۲۴.....	۹-۱-۳. پارس بوک.....
۱۲۴.....	۱۰-۱-۳. کتابخانه‌ی مجازی تک کتاب.....
۱۲۹.....	۲-۱-۳. پایان‌نامه‌ها.....
۱۳۹.....	۳-۱-۳. مقالات منتشر شده در مجلات.....
۱۳۹.....	۱-۳-۱-۳. نورمگز.....
۱۴۰.....	۲-۳-۱-۳. مگیران.....
۱۴۲.....	۳-۳-۱-۳. مرکز اطلاعات علمی.....
۱۴۳.....	۴-۳-۱-۳. سیولیکا.....
۱۴۴.....	۵-۳-۱-۳. پایگاه استنادی علوم جهان اسلام.....
۱۴۵.....	۶-۳-۱-۳. نماستن.....
۱۴۶.....	۷-۳-۱-۳. پرتال جامع علوم انسانی.....
۱۴۸.....	۸-۳-۱-۳. ساینس دایرکت.....

- ۱-۳-۹. امرالد ۱۴۹
- ۱-۳-۱۰. ابسکو ۱۵۰
- ۱-۳-۱۱. اسکوپوس ۱۵۱
- ۱-۳-۱۲. دوآج ۱۵۲
- ۱-۳-۱۳. سیج ۱۵۳
- ۱-۳-۱۴. وب آو ساینس ۱۵۴
- ۱-۳-۱۵. کتابخانه‌ی عمومی اینترنت ۱۵۵
- ۱-۳-۱۶. کتابخانه‌ی اینترنتی برای کتابداران ۱۵۶
- الف. ارجاع سریع ۱۵۶
- ب. کتابداری ۱۵۶
- ج. ایذا ۱۵۷
- ۱-۳-۱۱. راه‌های منابع کتابداری ۱۵۷
- ۳-۱-۴. طرح‌های پژوهشی ۱۵۷
- ۳-۱-۵. انتشارات دولتی و مارنامه ۱۵۸
- ۳-۱-۶. پیشنهادهایی برای پیش‌بینی آینده ۱۵۸
- ۳-۱-۷. چکیده‌نامه‌ها ۱۵۸
- ۳-۱-۷-۱. چکیده‌نامه‌ی علوم کتابداری و ادلایمانی ۱۵۹
- ۳-۱-۷-۲. چکیده‌نامه‌ی اطلاع‌رسانی ۱۵۹
- ۳-۱-۷-۳. چکیده‌نامه‌ی متون کتابداری ۱۶۰
- ۳-۱-۷-۴. پایگاه اطلاعاتی منابع اطلاع‌رسانی ۱۶۰
- ۳-۲. بررسی اولویت‌های پژوهشی شرکت‌ها و سازمان‌ها ۱۶۱
- ۳-۳. شرکت در سمینارها و همایش‌ها یا بررسی نتایج و اخبار منتشر شده ۱۶۳
- ۳-۳-۱. سامانه‌ی گردهمایی‌ها و همایش‌های ایران ۱۶۴
- ۳-۳-۲. تقویم کنفرانس‌ها و همایش‌های سیویلیکا ۱۶۴
- ۳-۳-۳. پایگاه اطلاع‌رسانی رویدادهای علمی کشور ۱۶۴
- ۳-۳-۴. ایران کنفرانس (مرجع همایش‌های داخلی و خارجی) ۱۶۵
- ۳-۳-۵. سامانه‌ی همایش‌ها و سمینارها ۱۶۵
- ۳-۳-۶. پایگاه اطلاع‌رسانی کنفرانس‌ها و همایش‌های علمی-پژوهشی ۱۶۵
- ۳-۳-۷. بانک مجامع علمی ایران، فهرست همایش‌ها و کنفرانس‌های پایگاه اطلاعات علمی سید ۱۶۵
- ۳-۳-۸. کنفرانس‌الرت، پایگاه اطلاع‌رسانی کنفرانس‌ها و همایش‌های ایران ۱۶۶
- ۳-۳-۹. با همایش ۱۶۶
- ۳-۳-۱۰. بنیاد همایش ۱۶۷
- ۳-۴. نظرخواهی و مشورت با متخصصان و اساتید صاحب نظر ۱۶۸
- ۳-۵. بهره‌وری از تجارب شخصی ۱۶۹

۱۶۹	۳-۶ شرکت در جلسات دفاع از پایان نامه
۱۷۰	۳-۷ شرکت در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی
۱۷۰	۳-۸ آگاهی از مشکلات جامعه از طریق رسانه‌های مختلف
۱۷۱	۳-۹ استنتاج از نظریه‌های موجود
۱۷۱	۴-۱ معیارهای اولویت‌بندی موضوعات پژوهش
۱۷۲	۴-۱-۱ دانش و تجربه‌ی قبلی پژوهشگر
۱۷۳	۴-۲ مهم و ارزشمند بودن موضوع
۱۷۴	۴-۳ علاقه‌ی شخصی به موضوع و استاد راهنما
۱۷۵	۴-۴ نازه و کاربرد بودن موضوع
۱۷۶	۱-۵ مکان بهره‌گیری از نتایج پژوهش در آینده
۱۷۶	۴-۶ مقبولیت آس، اجتماعی و فرهنگی
۱۷۷	۴-۷ امکان‌سنجی نام پژوهش
۱۷۸	۴-۸ تعلق مکان و زمانی
۱۷۸	۵-۱ راهکارهای جلوگیری از تداخلی بر روی موضوع پژوهش
۱۷۸	۵-۱-۱ جست‌وجو در موتور جست‌وجوی گوگل اسکولار
۱۷۹	۵-۲ جست‌وجو در موتور جست‌وجوی علم فارسی با نام «علم‌نت»
۱۸۴	۵-۳ جست‌وجو در وبسایت ایر
۱۸۵	۵-۴ جست‌وجو در شبکه‌ی جامع سیم‌رسان
۱۸۸	۵-۵ جست‌وجو در سیکا (سیستم یکپارچه‌ی کتابخانه‌ها دانشگاه آزاد)
۱۹۰	۵-۶ جست‌وجو در طرح‌های پژوهشی جهاد دانشگاهی
۱۹۰	۵-۷ جست‌وجو در سایت کتابخانه‌ی ملی و مرکز اسناد ایران
۱۹۱	۵-۸ مشورت با اساتید حوزه‌ی مورد نظر
۱۹۱	۶-۱ مراحل انتخاب موضوع
۱۹۲	۶-۱-۱ خودشناسی
۱۹۲	۶-۲ تعیین حوزه‌ی موضوعی
۱۹۳	۶-۳ مسئله‌یابی در زمینه‌ی حوزه‌ی انتخابی
۱۹۵	۶-۴ محدود کردن موضوع
۱۹۵	۶-۴-۱ ساختاری و صوری
۱۹۶	۶-۴-۲ محتوایی
۱۹۷	۶-۵ تصویب موضوع
۱۹۹	۷-۱ اشتباهات رایج در انتخاب موضوع تحقیق
۱۹۹	۷-۱-۱ کاربردی نبودن
۱۹۹	۷-۲ کلی بودن
۱۹۹	۷-۳ تکراری بودن

۱۹۹	۴-۷. سطح نامناسب
۲۰۰	۵-۷. ادبیات نامناسب درباره‌ی موضوع
۲۰۰	۶-۷. عدم علاقه به موضوع انتخابی
۲۰۰	۷-۷. عجله در انتخاب موضوع
۲۰۰	۸-۷. مسئله‌مدار نبودن بعضی از موضوعات
۲۰۱	۹-۷. تخصص‌گرایی در بعضی از رشته‌های دانشگاهی
۲۰۱	۱۰-۷. محدودیت روش‌شناختی
۲۰۱	۸. راهکارهای عملی برای انتخاب موضوع
۲۰۱	۱-۸. ۱.۱-۸. زنجیره
۲۰۲	۲-۸. ۲.۱-۸. بررسی میان رشته‌ای
۲۰۲	۳-۸. ۳.۱-۸. رویکرد حل مسئله
۲۰۲	۴-۸. ۴.۱-۸. کاربردپذیری
۲۰۳	۵-۸. ۵.۱-۸. دریچه‌ای نو
۲۰۳	۶-۸. ۶.۱-۸. عدم عبور از کنار مسائل
۲۰۳	۷-۸. ۷.۱-۸. پذیرش عدم قطعیت
۲۰۴	۸-۸. ۸.۱-۸. تجربه‌های شخصی
۲۰۴	۹-۸. ۹.۱-۸. توجه به اولویت‌های پژوهشی
۲۰۴	۱۰-۸. ۱۰.۱-۸. توجه به بافتی گسترده‌تر
۲۰۴	۱۱-۸. ۱۱.۱-۸. توجه به وجه تازه‌ای از موضوعات قدیمی
۲۰۵	۱۲-۸. ۱۲.۱-۸. آشنایی با رویکردها و روش‌های جدید پژوهش
۲۰۵	نتیجه‌گیری
۲۰۹	فهرست منابع
۲۲۱	منابع انگلیسی

مقدمه‌ی کتاب

توسعه و پیشرفت یک جامعه مرهون مجموعه فعالیت‌هایی است که در زمینه‌های مختلف زیر فعالیت‌های پژوهشی انجام می‌شود. این فعالیت‌ها زمانی مؤثر خواهند بود که نتایج آن‌ها در عمل مورد استفاده قرار گیرد. از طرف دیگر، یکی از الزامات پیشرفت در عصر کنونی، استفاده از آن با اسامی مختلفی نظیر عصر انفجار اطلاعات یاد می‌شود، استفاده‌ی بهینه از منابع امکانات موجود در جهت دستیابی به اهداف مورد نظر است. بر همین اساس در هر رشته توجه به ارتقای کیفیت فعالیت‌های پژوهشی در راستای تحقق بهتر اهداف آن حوزه ضروری به نظر می‌رسد. در همین راستا، تدوین اولویت‌های پژوهشی رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی به منظور ارائه‌ی تصویری از نیازهای پژوهشی این حوزه، می‌تواند زمینه و فرصتی برای هدایت پژوهشگران این رشته به سمت انجام پژوهش‌های کارآمد باشد.

نظر به اهمیت انتخاب موضوع مناسب و کاربردی رای انجام مؤثر پژوهش‌های علمی و اهمیتی که تعیین اولویت‌های پژوهشی در بهبود این انتخاب می‌تواند داشته باشد، کتاب حاضر تلاشی است که در این راستا تدوین شده است. نگارندگان طی چند سال اخیر و به ویژه در جریان همکاری در انجام پایان‌نامه‌ی تحت عنوان «شناسایی و تحلیل اولویت‌های پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دیدگاه اساتید و دانشجویان دکتری این رشته» به ضرورت این موضوع واقف شده و تجربیاتی که در طول این مدت زمانی کسب شد، محور و اساس تألیف این کتاب قرار گرفت. سؤالات بسیاری در زمینه‌ی اولویت‌های پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی وجود دارد که امید است این کتاب بتواند به بخشی از آن‌ها پاسخ گفته باشد. این سؤالات عبارتند از:

فلسفه‌ی تعیین اولویت‌های پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی چیست؟ چرا تعیین اولویت‌های این رشته ضرورت دارد؟ روش‌های تعیین اولویت‌های پژوهش کدامند؟ بهترین روش برای تعیین اولویت‌ها کدام است؟ در گذشته چه موضوعاتی در این رشته در اولویت بوده‌اند؟ هم‌اکنون کدام موضوعات ضرورت دارند و در آینده چه موضوعاتی در این رشته مورد توجه قرار خواهند گرفت؟ نیازهای واقعی جامعه کدامند؟ پژوهش‌های صورت گرفته در این رشته تا چه حد در راستای نیازهای واقعی جامعه هستند؟ رسالت اصلی این رشته چیست؟ دستاوردهای این رشته برای جامعه کدامند؟ فایده‌ی نهایی و اساسی این رشته برای جامعه چیست؟ رابطه‌ی رشته با جامعه چیست؟

مطالب کتاب «مراحل و بخش‌نگارش یافته است: در بخش نخست، به بحث درباره‌ی مفهوم، تاریخچه، ضرورت، اهداف و مراحل تعیین اولویت‌های پژوهشی و مهم‌ترین موانعی که در این مسیر وجود دارد، پرداخته شده است. در ادامه، مهم‌ترین رویکردها و اساسی‌ترین روش‌ها که در تعیین اولویت‌های پژوهشی به کار گرفته می‌شود، مطرح شده است. سپس تحلیل انتقادات صورت گرفته در این زمینه و بررسی دیدگاه‌های صاحب‌نظران حوزه‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی بحث شده است. در نهایت، با نتیجه‌گیری از این مطالعات، به ارائه‌ی مهم‌ترین محورهای پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی و دلایل و ضرورت پرداختن به آن‌ها به عنوان یک موضوع در اولویت در این رشته پرداخته شده است تا حد امکان سعی شد تمام محورها و موضوعات مهم رشته اعم از موضوعات سنتی و موضوعات جدید و موضوعاتی که در آینده در رشته مطرح خواهد شد، در نظر گرفته شود.

بخش دوم این کتاب به بحث درباره‌ی مفهوم موضوع پژوهش، ضرورت و منابع انتخاب موضوع و مهم‌ترین معیارهایی که برای گزینش یک موضوع به کار می‌رود، اختصاص یافته است. در واقع این معیارها، ملاک‌هایی هستند که پژوهشگر بر اساس آن‌ها پرداختن به موضوعی را بر پرداختن به سایر موضوعات ترجیح می‌دهد. در ادامه، به ارائه‌ی مهم‌ترین راهکارهایی که برای جلوگیری از انتخاب یک موضوع تکراری باید به کار گرفته شود، مهم‌ترین مراحل انتخاب موضوع و اشتباهات رایجی که پژوهشگر ممکن است در گزینش یک موضوع مرتکب شود، پرداخته شده است.

در نهایت، راهکارهایی عملی برای کمک به انتخاب موضوع پژوهش ارائه شده است. بخش پایانی کتاب نیز به نتیجه‌گیری و تحلیل نهایی مباحث کتاب اختصاص یافته است.

این کتاب تلاشی کوچک در جهت کمک به ارائه‌ی تصویری از اولویت‌های پژوهشی رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و به تبع آن کمک به انتخاب موضوع مناسب برای پژوهش‌های این حوزه است. امید است که مطالعه‌ی این اثر بتواند انگیزه‌ی مطالعات جدی‌تر و عمیق‌تری را در پژوهشگران این حوزه ایجاد نماید. و در آینده شاهد مطالعات بیش‌تر و مؤثرتری در این زمینه باشیم. بدیهی است که در این کار، نقاط ضعف و است‌هایی نیز وجود دارد که امیدواریم با نقد اندیشمندان، راهنمایی‌ها و بازخوردهای اساتید و بزرگان این رشته بتوانیم در صدد رفع، بهبود و توسعه‌ی مطالب آن در آینده باشیم.

قنادی نژاد- هیدری

بهار ۱۳۹۶